

BEĆIREVIĆ Edina¹

POGODBE HAŠKOG TUŽILAŠTVA SA OPTUŽENIM RATNIM ZLOČINCIMA: RESTORATIVNA PRAVDA ILI SAMO TRGOVINA?

Literatura o restorativnoj pravdi pravi veoma bitnu razliku između krivice i stida. Zapravo, suštinska razlika između retributivne i restorativne pravde se i pravi po osnovu dva pomenuta koncepta. Jer krivica se počiniocu nameće eksterno, dakle, u vidu kazne, dok je stid prirodna posljedica unutarnjeg priznanja i prihvatanja da je ono što je počinjeno zaista i vrijedno kažnjavanja.

Praksom masovnih priznanja srpskih optuženika za genocid, etničko čišćenje i ratne zločine, čini se da Haški tribunal pokušava približiti konceptu restorativne pravde. U više navrata iz Haškog tužilaštva mogli smo čuti da je politika priznanja "pravda za žrtve", te da će uveliko doprinijeti procesu pomirenja u Bosni i Hercegovini. Međutim, priznanja ratnih zločinaca u Haagu do sada nisu pružila očekivane rezultate.

Česti protesti udruženja žena iz Srebrenice pokazuju da je u politici priznanja i davanja blažih kazni počiniocima Haški tribunal "promašio poentu" koju je trebalo da ponudi –iskupljenje za počinioca i pravdu za žrtve. To nas dovodi do osnovnog pitanja na koje će ovaj tekst pokušati da odgovori: "Da li je nešto strukturalno pogrešno u politici masovnih priznanja srpskih optuženika za genocid, etničko čišćenje i ratne zločine koja postaje praksa Haškog tribunala?"

Stephen P.Garvey (2003) navodi da je osnovni cilj restorativne pravde da postigne pomirenje (*reconciliation*) između počinioca i žrtve zločina. Garvey ističe da je za ostvarenje tog cilja neophodno ispuniti tri osnovna uvjeta.

¹ Mr. sc., viši asistent Fakulteta kriminalističkih nauka u Sarajevu

Prvi uvjet je da počinitelj mora u potpunosti shvatiti posljedice svojih djela. Dakle, nije dovoljno da počinitelj samo formalno prizna krivicu. On se istinski mora osjećati krivim, jer je krivica odgovarajući moralni odgovor na počinjeni zločin. *Drugi* uvjet je da počinitelj zločina mora preduzeti dobrovoljne korake da ispašta svoju krivicu- bilo da su to koraci ka reparaciji, odnosno nadoknadi materijalne štete koju je prouzrokovao zločin, bilo da se radi o moralnoj nadoknadi štete, što podrazumijeva iskreno pokajanje i izvinjenje. Konačno, zločinac mora preduzeti i *treći korak*, a to je praktično dobrovoljno pristajanje na određene tegobe koje će popraviti moralnu štetu koju je prouzrokovao. Neki ovaj treći korak zovu kaznom, međutim, kazna je nametnuta, a u slučaju restorativne pravde to znači da zločinac dobrovoljno pristaje na ispaštanje, kao neophodnu cijenu kojom plaća za svoja djela.²

Međutim, sasvim je očigledno da dosadašnja priznanja u Haagu, ne ispunjavaju niti jedan od ova tri uvjeta. Ako pogledamo optužnice, i uporedimo ih sa presudama, primijetićemo da je svako priznanje bilo predmetom trgovine između tužioca i advokata odbrane, na način da su optuženi oslobođeni dijela optužbi u zamjenu za manju kaznu. Tako su optuženi za genocid (recimo Biljana Plavšić i Momir Nikolić), etničko čišćenje i ratne zločine, pristali da priznaju optužbe za etničko čišćenje, ako im se odbace optužbe za genocid, što je Tužilaštvo i učinilo. Trgovina optužbama jasno pokazuje da niti jedan od optuženih nije u potpunosti shvatio posljedice svojih djela. Jer da su u potpunosti prihvatili posljedice svojih djela, pristali bi i na treći korak koji nameće istinski proces restorativne pravde, a to je dobrovoljno ispaštanje, i vjerovatno sami za sebe tražili doživotnu kaznu.

Zbog toga je propaganda koja je iz Haškog tužilaštva usmjerena prema žrtvama genocida u Bosni i Hercegovini, a kojom se od žrtava traži da shvate "težinu" priznanja i važnost istih za proces pomirenja u Bosni i Hercegovini, neutemeljen zahtjev. Jer, kako kaže Garvey: "Neki nalazi upućuju da je oprostaj psihološki najbolja stvar koju žrtva može sama za sebe da učini- ali ipak, niko

² Tri koraka neophodna u procesu restorativne pravde detaljno je obrazložio Stephen P. Garvey u tekstu "Restorative Justice, Punishment, and Atonement" (Restorativna pravda, kazna i iskupljenje) u UTAH LAW REVIEW (2003), strane: 304-317

od žrtava ne može *zahtijevati* oprostaj. Šta bi se time postiglo? Niti mi možemo očekivati od žrtava da oprostite ako i sve dok se počinioci istinski ne pokaju.”³

Proteste bošnjačkih žrtava na minimalne kazne srpskim ratnim zločincima, Tužilaštvo ICTY ocjenjivalo je kao previše emotivne, i ako ćemo slobodnije interpretirati njihove glasnogovornike, kratkovide reakcije koje ne mogu da uoče širi historijski kontekst i dobrobit tih priznanja. Međutim, kazna od 10 godina zatvora ratnom zločincu Miroslavu Deronjiću, optuženom za masakr najmanje 65 Bošnjaka u selu Glogova kod Bratunca, proizvela je burnije reakcije u Haagu nego u Bosni i Hercegovini. Predsjedavajući Sudskim vijećem u slučaju Deronjić, njemački sudija Wolfgang Schomburg u izdvojenom mišljenju izrazio je najdublje neslaganje sa blagom kaznom za Deronjića.⁴ “Kazna nije proporcionalna počinjenim zločinima,” rekao je Schomburg, te dodao: “Optuženi zaslužuje...ne manje od 20 godina zatvora.”⁵

U svom izdvojenom mišljenju sudija Schomburg upućuje dodatna pitanja Haškom tužilaštvu. Jedno od pitanja koje je postavio sudija Schomburg a na koje Tužilaštvo nema adekvatnog govora jeste: zbog čega je Deronjić optužen samo za masakr u selu Glogova, odnosno zbog čega je optužnica bazirana vremenski samo na jednom danu i geografski samo na jednom selu, kad je u tom period optuženi bio šef Kriznog štaba i stoga odgovoran za zločine počinjene na širem području Bratunca? Predsjedavajućem sudiji, međutim, mnogo toga nije bilo jasno u vezi sa optužnicom za Deronjića, između ostalog i sljedeće: “Potpuno mi je nejasno zbog čega Deronjić nije optužen kao saučesnik u “zajedničkom zločinačkom puduhvatu” koji je doveo do užasnog masakra uz Srebrenici 1995. Jasno je na osnovu *prima facie* dokaza da je bilo dovoljno razloga da ga se optuži za njegovo učešće u tom masakru, i to samo na osnovu njegovog sopstvenog priznanja.”

Sudija Schomburg nije se zadržao samo na izdvojenom mišljenju već je suprotno uobičajene prakse Tribunala javno kritikovao

³ Ibid. str.315

⁴ U sudskim vijećima ICTY su po tri sudije i odluka se donosi većinom glasova

⁵ Tekst izdvojenog mišljenja sudije Schomburga dostupan je na zvaničnoj ICTY web stranici

Tužilaštvo zbog toga što pravi pogodbe koje nisu u "duhu Tribunala"⁶, te je posebno akcentirao da optuženi nije pokazao iskreno kajanje za počinjena djela. Reakcija Tužilaštva bila je u istom tonu kao i svi dosadašnji odgovori na proteste žrtava iz Bosne i Hercegovine: "Kad podignete optužnicu morate ispuniti određene kriterije...i mi jednostavno nismo ispunili te kriterije u vezi sa pomenutim događajima."⁷, odgovorila je Florence Hartman glasnogovornica Tribunala. Ovakav odgovor možda je adekvatan za širu javnost prema kojoj Tužilaštvo uvijek gradi zid misterije u vezi sa *prima facie* dokazima ili sa kriterijima neophodnim za ispunjenje podizanja optužnice. Međutim, ponuditi takav odgovor jednom od najuglednijih sudija u Tribunalu, koji je kvalificiran i ovlašten da ocjenjuje dokaze za optužnice koje ponudi Tužilaštvo, potpuno je pogrešan pristup.

Jer, potpuno je jasno šta stoji iza praksi pogodbi i priznanja Haškog tužilaštva. Savjet sigurnosti UN-a Tribunalu je dao rok da do 2008 godine završi sa svim suđenjima, odnosno da do kraja tekuće 2004. podigne i posljednju optužnicu. Ubrzano priznavanje srpskih ratnih zločinaca, koji su skloni toj vrsti trgovine u zamjenu za manje kazne, uklapa se u ovu "strategiju kompletiranja posla do 2008.godine"⁸ Priznanja također pozitivno djeluju na budžet Tribunala, ukidaju troškove maratonskih suđenja, prazne napučene kapacitete pritvora u Scheveningenu (iz kojeg se zatvorenici nakon presude šalju na izdržavanje kazne u treće zemlje...; ukratko priznanja štede i vrijeme i novac za ICTY.

Međutim, pretjerano korištenje polovičnih priznanja iako možda može ubrzati rad Tribunala, moglo bi, kako kaže i sudija Schomburg, potkopati same temelje ICTY, čiji osnovni motiv osnivanja i jeste bila pravda za žrtve. Politika pogodbi i priznanja veoma je raširena u anglosaksonskim zemljama, međutim, ne smije se zaboraviti da se tamo suđenje shvata kao borba između dvije suprostavljene strane. ICTY je uspostavljen kao Sud čiji je osnovni motiv traganje za istinom koja će ublažiti pojedinačne i društvene

⁶ Ana Uzelac "Judge angered at Deronjic prison term" in IWPR'S TRIBUNAL UPDATE No.351, April 05,2004 available at Institute for War and Peace Reporting web page

⁷ Ibid

⁸ ibid. Uzelac u ovom tekstu prenosi stavove analitičara Haškog tribunala

traume i ubrzati proces pomirenja što će djelovati kao prevencija budućeg konflikta.

Stoga, ekonomsku politiku Tribunala predstavljati kao "pravdu za žrtve" koncept je, koji je za žrtve, što su one više puta i pokazale, krajnje uvredljiv. I da nije reakcije njemačkog sudije Schomburga koji je svojim izdvojenim mišljenjem dekonstruirao ovu praksu Tribunala, glas bošnjačkih žrtava ostao bi usamljen.